

DZIAŁANIA POWIATOWEGO URZĘDU BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO W GOSTYNIU WOBEC BYŁYCH ŻOŁNIERZY POLSKICH SIŁ ZBROJNYCH NA ZACHODZIE. ANALIZA MATERIAŁÓW ZGROMADZONYCH W TECZCE OBIEKTOWEJ O KRYPTONIMIE „TOBRUK”

W maju 1945 roku Polskie Siły Zbrojne w Europie Zachodniej liczyły około 250 000 żołnierzy. Zakończenie wojny postawiło wielu z nich przed dylematem, czy wracać do opanowanego przez Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich i polskich komunistów kraju czy pozostać na Zachodzie. Większa część zdemobilizowanych postanowiła nie wracać do kraju. Zdarzyli się jednak tacy, którzy nie widząc swojej przyszłości w Wielkiej Brytanii, zdecydowali się na powrót do ojczyzny. Za powrotem przemawiały względy rodzinne, uczuciowe, zawodowe. Dla wielu była to jedyna szansa na spotkanie z najbliższymi i zobaczenie rodzinnych stron. Do marca 1946 roku wróciło do kraju 23 000 żołnierzy z Anglii i zaledwie 14 000 żołnierzy II Korpusu Polskiego z Włoch¹.

Komunistyczna ojczyzna nie witała ich jak bohaterów. Wraz z następującymi w kraju zmianami, upodabniającymi polski system społeczny i gospodarczy do modelu radzieckiego, zaczęto zastraszać i inwigilować społeczeństwo. Do tego celu służyły rozbudowane struktury Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Represje spotykały także byłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, których władza uważała za swoich ideologicznych wrogów. W tym celu Powiatowe Urzędy Bezpieczeństwa Publicznego, jako jednostki terenowe resortu Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, rozpoczęły rozpracowanie operacyjne zdemobilizowanych żołnierzy. Akcję prowadzono pod kryptonimem „Tobruk”². Nazwa tej operacji nawiązywała do bohaterskiej obrony miasta Tobruk w Północnej Afryce przez wojska alianckie, w tym Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich pod dowództwem generała brygady Stanisława Kopańskiego.

¹ A. Albert, *Najnowsza Historia Polski 1914-1993*, Warszawa 1994, t. 2, s. 70.

² Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu (dalej: IPN Poznań), Po 003/134 t. 1 i 2, *Teczka obiektowa kryptonim „Tobruk”*.

Celem artykułu jest analiza materiałów zgromadzonych w aktach sprawy obiektowej³ pseudonim „Tobruk” wytworzonych przez funkcjonariuszy Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Gostyniu na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku. Zachowane materiały znajdujące się w zasobach archiwalnych Instytutu Pamięi Narodowej w Poznaniu o sygnaturze Po 003/134 wskazują metody inwigilacji i sposoby kontroli byłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, którzy po zakończeniu II wojny światowej zdecydowali się na powrót do Polski i zamieszkali na terenie powiatu gostyńskiego.

18 lutego 1949 roku szef Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Gostyniu porucznik Teodor Maksymiuk⁴ poinformował w ściśle tajnym meldunku Sekcję VI Wydziału I Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Poznaniu „o wszczęciu rozpracowania obiektowego na »andersowców«”⁵. Tak więc formalnie ruszyła machina operacyjnego rozpracowania środowiska przebywających na terenie powiatu gostyńskiego byłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie.

Rozpracowanie grupowe⁶ polegało na pozyskiwaniu poufnych informacji na ich temat. Stosowano penetrację środowiska, używając sieci agentów i informatorów. Jako powód wszczęcia rozpracowania podawano ewen-

³ Obiekt – grupa osób, organizacja lub środowisko, które należało rozpracowywać operacyjnie. Z obiektem wiązała się sprawa obiektowa, czyli rodzaj procedury operacyjnej (sprawy) prowadzonej przez jednostki Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego – zob. S. P o l e s z a k, L., P i e t r z a k, R. W n u k, M. Z a j ą c z k o w s k i, *Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Lubelszczyźnie (lipiec 1944 czerwiec 1945)*, Warszawa 2004, s. 402.

⁴ Teodor Maksymiuk, syn Włodzimierza i Michaliny, urodzony 11 stycznia 1912 roku we wsi Dratów, gmina Ludwin, powiat Lubartów, województwo lubelskie. W czasie okupacji żołnierz Armii Ludowej. W 1945 roku został oficerem śledczym Milicji Obywatelskiej w Lublinie, pełniąc służbę od 1 sierpnia 1944 roku do 4 stycznia 1945 roku. Następnie wstąpił ochotniczo w szeregi organów bezpieczeństwa. Od 22 sierpnia 1945 roku do 16 stycznia 1946 roku pracował jako oficer śledczy PUBP w Lublinie. Szefem PUBP w Gostyniu został 1 czerwca 1948 roku. Ze stanowiska został zdjęty 14 czerwca 1949 roku i przeniesiony do PUBP w Gnieźnie. Dochodzenie wobec Teodora Maksymiuka zakończyło się raportem z 19 lipca 1952 roku, z którego wynikało, że w okresie okupacji hitlerowskiej współpracował z Organizacją Ukraińskich Nacjonalistów, a w trakcie pobytu w obozie w Dębicy został wyznaczony przez władze obozowe jako grupowy. Swą funkcję pełnił nad wyraz gorliwie i zmuszał do ciężkiej pracy swych towarzyszy więźniów. Z nieustalonych przyczyn został przez Niemców z tego obozu wypuszczony. Kariera Teodora Maksymiuka w szeregach bezpieki zakończyła się 30 listopada 1952 roku. Szerzej na temat funkcjonariusza Teodora Maksymiuka zob. M. K u l c z a k, *Z dziejów ziemi gostyńskiej 1945-1956*, Gostyń 2013, s. 100.

⁵ IPN Poznań 003/134 t. 1, *Teczka obiektowa kryptonim „Tobruk”. Meldunek o wszczęciu rozpracowania obiektowego na Andersowców*, k. 7.

⁶ Rozpracowanie grupowe – rodzaj sprawy operacyjnej, której zakres obejmować mógł grupę osób bądź całe środowisko – S. P o l e s z a k, L., P i e t r z a k, R. W n u k, M. Z a j ą c z k o w s k i, *Rok pierwszy...*, s. 404.

tualne prowadzenie wrogiej działalności wobec ludowej Polski. Funkcjonariuszem gostyńskiego UB, który rozpoczął i prowadził tę sprawę od 1 stycznia 1949 roku, był referent Referatu I Władysław Zalewski⁷, zastąpiony w 1951 roku przez Stefana Krzyżostaniaka⁸. Jednak penetracja przez gostyński UB środowiska byłych żołnierzy PSZ na Zachodzie zamieszkałych w Gostyńskiem rozpoczęła się wcześniej. Pierwszy zachowany wykaz interesujących nas żołnierzy pochodzi bowiem z 1947 roku, a więc dwa lata przed oficjalnym zarejestrowaniem teczki obiektowej pod nazwą „Tobruk” (zob. Tabela 1 oraz Tabela 2).

Zgodnie z założeniami powiatowe urzędy bezpieczeństwa publicznego działały według określonej struktury, a istotnym ogniwem operacyjnym był referat I – kontrwywiadowczy. Podstawowe jego zadanie to wykrywanie i zwalczanie niemieckich konfidentów, byłych współpracowników hitlerowskich władz okupacyjnych, ustalanie składów osobowych władz i służb niemieckich (gestapo, SS, SD, policja kryminalna) oraz sporządzanie list volksdeutschów. Komórka kontrwywiadu interesowała się również repatriantami powracającymi do kraju z Zachodu, Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, jeńcami wojennymi z oflagów i stalagów, żołnierzami PSZ, oficerami wywiadu Armii Krajowej i przedwojennego Oddziału II Sztabu Głównego WP – tzw. „dwójki”. Do innych działań tej komórki zaliczyć należy zabezpieczenie przed ewentualnymi próbami działań szpiegowskich ze strony wywiadów zachodnich. Dlatego też analizowano i kontrolowano kontakty mieszkańców z zagranicą. Rozpracowywano również urzędy i partie polityczne, szczególnie Polskie Stronnictwo Ludowe oraz Stronnictwo Pracy⁹.

W pierwszym meldunku szef PUBP Gostyń charakteryzuje gostyńskie środowisko byłych żołnierzy PSZ, używając operacyjnego żargonu „andersowcy”. Mianem tym określano żołnierzy służących nie tylko w II Korpusie dowodzonym przez gen. Władysława Andersa, ale także w innych jednostkach wojskowych na terenie Europy Zachodniej w czasie II wojny świa-

⁷ IPN Poznań 0148/424. *Akta osobowe funkcjonariusza Władysława Zalewskiego*. Władysław Zalewski, syn Franciszka i Katarzyny, urodzony 16 września 1919 roku w Gostyniu. Przebieg służby: od 15 maja 1945 roku młodszy referent PUBP Czarnków, od 15 grudnia 1945 roku referent PUBP Czarnków, od 15 października 1945 roku referent PUBP Gostyń, od 1 października 1947 roku młodszy referent Referatu I PUBP Gostyń, od 1 stycznia 1949 roku do 1 stycznia 1951 roku referent Referatu I PUBP Gostyń.

⁸ IPN Poznań 084/2781, *Akta osobowe funkcjonariusza Stefana Krzyżostaniaka*. Stefan Krzyżostaniak, syn Stanisława i Pelagii, urodzony 15 czerwca 1928 roku w Jarocinie. Przebieg służby: od 15 lutego 1949 roku wartownik PUBP Jarocin, od 15 sierpnia 1949 roku młodszy referent Referatu V PUBP Gostyń, od 1 maja 1952 roku referent terenowy na Gminę Pępowa, od 15 sierpnia 1954 roku referent PUBP Września, od 1 kwietnia 1955 roku do 31 grudnia 1956 roku referent operacyjny ds. BP Środa Wielkopolska.

⁹ J. P i s u l i Ń s k i, *Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Lesku w latach 1944-1956*, [w:] „Zwyczajny” resort. *Studia o aparacie bezpieczeństwa 1944-1956*, Warszawa 2005, s. 92.

towej. Wstępne działania pozwoliły ustalić liczbę 71 żołnierzy, w tym 4 oficerów. Z inwigilowanej grupy 7 zamieszkiwało w gminie Poniec, 17 w gminie Krobia, 12 w gminie Pępowo, 9 w gminie Borek, 10 w gminie Piaski i 16 w gminie Gostyń¹⁰. W trakcie rozpracowywania interesującego nas środowiska 27 byłych żołnierzy opuściło powiat gostyński i zamieszkało na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Lista osób, która zwracała uwagę gostyńskiej bezpieki obejmowała: imię i nazwisko, datę i miejsce urodzenia, adres zamieszkania oraz stopień i przebieg służby wojskowej. W raporcie zwracano też uwagę na miejsce zatrudnienia tych osób. Szczególnie interesowano się osobami pracującymi w administracji państwowej. W tym przypadku dotyczyło to zatrudnionych w Starostwie Powiatowym w Gostyniu.

Większość zdemobilizowanych żołnierzy utrzymywała się z pracy w gospodarstwach rolnych. Niektórzy byli właścicielami gruntów, a inni pomagali rodzicom. Część pracowała w przedsiębiorstwach państwowych bądź prywatnych. Szczególną uwagę por. Maksymiuk zwrócił na oficerów jako na element ideologicznie najbardziej niebezpieczny. Do tego grona zaliczył kapitana Piotra Laurentowskiego (zamieszkałego w Gostyniu przy ul. Wolności 101) oraz kapitana Zenona Minkiewicza (mieszkającego w Gostyniu przy ul. Sądowej 5). Na pozostałych dwóch oficerów początkowo nie zbierano informacji, ale były wobec nich prowadzone działania operacyjne w celu ujawnienia ich ewentualnej „wrogiej roboty”.

W wyniku analizy i oceny materiałów Władysław Zalewski początkowo nie odnotował żadnych przejawów wrogiej działalności byłych „andersowców”¹¹. W dalszej części raportu czytamy o kłopotach spowodowanych brakiem pozyskania przez Referat I PUBP w Gostyniu agentów bądź informatorów, którzy mogliby rozpracowywać to środowisko. Dlatego też zaplanowano szereg operacyjnych działań mających na celu uplasowanie w ich szeregach agentury, która skutecznie informowałaby urząd o ewentualnej wrogiej działalności¹².

Jednym z podstawowych sposobów realizacji zadań postawionych przed organami bezpieczeństwa było tworzenie i rozbudowa sieci agentów i informatorów. Liczna agentura stała się podstawą do uzyskania informacji niezbędnych do prowadzenia działań operacyjnych. Na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych wyróżniano trzy kategorie współpracowników: informatorzy, agenci i rezydenci. Informator posiadał łączność ze środowiskiem interesującym organa bezpieczeństwa, ujawniał osoby prowadzące

¹⁰ IPN Poznań 003/134 t. 1, *Teczka obiektowa kryptonim „Tobruk”. Meldunek o wszczęciu rozpracowania obiektowego na Andersowców*, k. 7.

¹¹ Referent – niższe stanowisko służbowe w strukturze organów bezpieczeństwa. Podstawowe stanowisko w terenowych jednostkach UBP.

¹² IPN Poznań 003/134 t. 1, *Teczka obiektowa kryptonim „Tobruk”. Meldunek o wszczęciu rozpracowania obiektowego na Andersowców*, k. 7.

wrogą działalność, przekazywał dane o zachowaniu środowiska, w którym się znajdował, a jednocześnie realizował bieżące polecenia prowadzącego go funkcjonariusza. Agent to tajny współpracownik zwerbowany do konkretnego zadania, uczestniczył w aktywnym rozpracowaniu grupy, był często również członkiem tajnej organizacji. Rezydentem zostawał zazwyczaj najbardziej zaufany i przeszkolony współpracownik UB, który samodzielnie prowadził sieć informatorów. Rezydenci przekazywali informatorom polecenia oficerów prowadzących, wręczali im wynagrodzenia i odbierali od nich doniesienia.

Informatorów starano się pozyskać przede wszystkim w środowiskach uznawanych przez władze komunistyczne i organy bezpieczeństwa publicznego za potencjalnie niebezpieczne dla „ludowego” porządku politycznego. Metodami werbunku współpracowników były: szantaż, groźba, więzienie, wywoływanie strachu o losy najbliższych lub stwarzanie zagrożenia życia. Stosowano też korzyści materialne. Wreszcie odwoływano się do uczuć patriotycznych. Najczęściej do pozyskania upatrzonej osoby używano tzw. „komprmatiałów”, czyli informacji obciążających lub kompromitujących, na przykład pomówienie o współpracę z hitlerowcami, kwestie obyczajowe, nadużycia gospodarcze. Po wytypowaniu osoby spełniającej kryteria pracownik UB proponował podpisanie zobowiązania do współpracy. W przypadku odmowy przedstawiano wybrancomi zgromadzone przeciwko niemu dowody, a gdy to nie pomagało, mógł trafić do aresztu¹³.

Gostyńscy funkcjonariusze także poszukiwali odpowiedniej osoby, która mogłaby informować ich o działalności środowiska „andersowców”. Wytypowano kilku kandydatów. Spośród tego grona zaplanowano ostatecznie pozyskać do współpracy zamieszkałego w Gostyniu podoficera Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie Leona Bogdaszewskiego¹⁴. Z raportu nr 1 z 5 lipca 1949 roku, z części dotyczącej charakterystyki nowej agentury, wynika, że informator ten otrzymał pseudonim „Nowacki”. W czasie okupacji przebywał on na Węgrzech, w Iranie, Palestynie, a następnie w Anglii, gdzie służył w formacjach Królewskich Sił Lotniczych (Royal Air Force – RAF) w stopniu plutonowego. Spełniał odpowiednie kryterium werbunku, ponieważ znał żołnierzy służących w PSZ na Zachodzie. Do Polski wrócił w 1947 roku. Z zawodu drukarz, ukończył 7 klas szkoły powszechnej oraz 3 klasy zawodowe. Jego żona prowadziła własny sklep z artykułami papierowymi, należała do Stronnictwa Demokratycznego, a przed II wojną światową była w szeregach Stronnictwa Narodowego. W Gostyniu mieszkała od 1934 roku. In-

¹³ Szerzej o terminologii stosowanej w instytucjach bezpieczeństwa PRL zob. Inwentarz archiwalny IPN – zakładka „słownik terminów”, który dostępny jest pod adresem <http://bit.ly/2DTGln> [dostęp: 18 stycznia 2018 roku].

¹⁴ IPN Poznań 003/134 t. 1, *Teczka obiektowa kryptonim „Tobruk”. Meldunek o wszczęciu rozpracowania obiektowego na Andersowców*, k. 8.

formator „Nowacki” w wolnych chwilach łowił ryby. Referent Referatu I Władysław Zalewski podkreślił w raporcie czerwoną kredką kluczowe zdanie dotyczące charakterystyki informatora „Nowackiego”: „jako kupiec ma dostęp do wszystkich obywateli oraz jako żołnierz armii gen. Andersa i RAF może podawać materiały nam potrzebne, nie wzbudzając żadnego podejrzenia z ich strony...”¹⁵.

Z kolei ze sporządzonej przez kierownika Powiatowej Delegatury do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego w Gostyniu por. Józefa Sadowskiego¹⁶ charakterystyki informatora ps. „Nowacki” uzyskujemy o nim więcej informacji. Urodził się on w 1908 roku, posiadał wykształcenie w zakresie szkoły podstawowej oraz ukończył trzy klasy szkoły zawodowej. Pracował w drukarni w Gostyńskich Zakładach Terenowych. Mieszkał w Gostyniu przy ul. Wolności 1 (pojawia się też adres zamieszkania ul. Kościelna 1). Zwerbowany został przez organy bezpieczeństwa w 1949 roku „na podstawie lojalności”¹⁷. Do 1939 roku nie przejawiał działalności społeczno-politycznej. Po ukończeniu szkoły pracował na terenie Jarocina jako uczeń drukarski w prywatnej firmie. W 1930 roku został powołany do wojska i służył w 3. pułku lotniczym w Poznaniu w stopniu kaprała. Z chwilą wybuchu wojny polsko-niemieckiej ponownie trafił do wojska. Po zakończeniu walk przekroczył granicę polsko-węgierską. Przebywał w obozie dla internowanych żołnierzy. W maju 1940 roku przez Jugosławię, Grecję i Turcję przedostał się do Syrii, wcielony został do Brygady Karpackiej. W 1940 roku z Palestyny przetransportowany do Anglii, gdzie został żołnierzem RAF. Służył w obsłudze naziemnej. W 1946 roku wrócił do kraju. Przez pewien czas nie podej-

¹⁵ Tamże, k. 10.

¹⁶ Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi (dalej: IPN Łódź) 0193/521. *Akta osobowe funkcjonariusza Józefa Sadowskiego*. Józef Sadowski urodzony 17 września 1926 roku w Kaliszu. Przebieg służby: od 1 stycznia 1949 roku PUBP Wągrowiec młodszy referent Referatu III, od 1 maja 1951 roku kursant XVI Kursu Wojewódzkiej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego w Poznaniu, referent Referatu III, od 1 maja 1952 roku starszy referent, od 1 stycznia 1953 roku kierownik Referatu Ochrony, od 1 września 1954 roku WUBP Poznań starszy referent samodzielnej Sekcji do Walki z Bandytyzmem, od 1 kwietnia 1955 roku starszy referent Wydziału III WU ds. BP w Poznaniu, od 1 września 1955 roku kierownik PU ds. BP w Gostyniu, od 27 grudnia 1956 roku Zastępca Komendanta ds. Bezpieczeństwa KP MO w Gostyniu, od 31 sierpnia 1961 roku do dyspozycji Zastępcy Komendanta ds. Bezpieczeństwa KW MO w Poznaniu, od 1 listopada 1961 roku słuchacz CW MSW Legionowo – dwuletnia Szkoła Oficerska Szkoła Zawodowa SB, od 1 października 1962 roku Zastępca Komendanta ds. Bezpieczeństwa KP MO w Kępnie, od 1 kwietnia 1967 roku I Zastępca Komendanta ds. Bezpieczeństwa KP MO w Kępnie, od 1 czerwca 1975 roku naczelnik Wydziału „W” KW MO w Kaliszu, od 1 sierpnia 1983 roku do 30 listopada 1985 roku naczelnik Wydziału „W” WUSW w Kaliszu w stopniu pułkownika.

¹⁷ Użyte sformułowanie „na podstawie lojalności” jednoznacznie nie wskazuje powodu współpracy z organami bezpieczeństwa. Do tej pory nie udało się odnaleźć w archiwum IPN teczki pracy informatora ps. „Nowacki”, która pozwoliłaby tę kwestię rozwiązać.

mował pracy, będąc na utrzymaniu swojej małżonki, która prowadziła sklep papierniczy. Por. Sadowski informował, że od pewnego czasu „Nowacki” unikał kontaktów z funkcjonariuszami bezpieczeństwa mimo ustalonych wcześniej terminów spotkań konspiracyjnych. Zaniechał też spotkań z byłymi żołnierzami RAF¹⁸. Być może targany wyrzutami sumienia „Nowacki” próbował zerwać współpracę z funkcjonariuszami UB?

Z kolejnych zachowanych raportów z przebiegu rozpracowania środowiska byłych żołnierzy PSZ na Zachodzie noszącej kryptonim „Tobruk” dowiadujemy się o stosowanych wobec nich działaniach operacyjnych. Składały się na nie: zbieranie informacji z miejsca zamieszkania i pracy, interesowanie się kontaktami rodzinnymi i towarzyskimi, działalnością społeczno-polityczną sprzed 1939 roku oraz z czasów powojennych. Konsekwentnie rejestrowano poza tym zmiany miejsca zamieszkania inwigilowanych żołnierzy¹⁹. Funkcjonariuszy interesowały też sprawy natury moralnej i obyczajowej. Prowadzono stałą obserwację, dokonywano rewizji osobistej²⁰. Cały czas trwały poszukiwania osób, które po sprawdzeniu operacyjnym mogłyby współpracować.

Zauważono, że niektóre rozpracowywane osoby celowo starały się wstąpić w szeregi Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Motywem tej decyzji była chęć utrzymania zajmowanych stanowisk, szczególnie w przedsiębiorstwach państwowych i spółdzielniach, oraz ewentualny awans zawodowy. Stwierdzono, że osoby te wywiązywały się ze swej pracy sumiennie, nie wzbudzały żadnych wątpliwości u swoich przełożonych, w stosunku do podwładnych, jak i interesantów odnosiły się z wielką kulturą. Figuranci²¹ nie utrzymywali ze sobą ścisłych kontaktów, nie prowadzili rozmów na temat służby w PSZ na Zachodzie, w życiu osobistym prowadzili się nienagannie. W związku z tym funkcjonariusze mieli problem ze znalezieniem kompromi-

¹⁸ IPN Poznań 003/134 t. 1, *Teczka obiektowa kryptonim „Tobruk”. Charakterystyka informatora PS. „Nowacki” rekrutującego się z R.A.F.*, k. 102.

¹⁹ IPN Poznań 003/134 t. 1. Pismo Szefa PUBP w Gostyniu ppor. Naumiuka z 17 listopada 1947 roku. *Spis żołnierzy Andersa, którzy wymeldowali się tymczasowo z powiatu gostyńskiego* zawiera listę dwóch byłych żołnierzy PSZ z Gminy Piaski. Byli to: Antoni Szczepaniak, syn Szymona, urodzony 16 maja 1909 roku w Huckarde (obecnie dzielnica Dortmundu, Niemcy) zamieszkały w Piaskach, zdemobilizowany 19 lipca 1946 roku w stopniu strzelca, zamieszkał w Wałbrzychu oraz Julian Olsztyński, syn Józefa, urodzony 21 stycznia 1909 roku w Rydzynie, zamieszkały w Piaskach, zdemobilizowany 28 lutego 1947 roku w stopniu starszego strzelca, zamieszkał w Rzepinie, k. 52.

²⁰ IPN Poznań 003/134 t. 2, *Protokół rewizji osobistej mieszkańca Dzięczyzny Jaraczewskiego Piotra*, k. 89.

²¹ Figurant – funkcjonujące w żargonie UB i SB określenie osoby poddanej inwigilacji. Określenie figurant w zasadzie dotyczyło wszystkich osób zarejestrowanych jako przedmiot spraw operacyjnych, tzn. zarówno sprawdzanych, kontrolowanych, odnotowanych podczas obserwacji, jak i będących przedmiotem intensywnej pracy operacyjnej, czyli rozpracowania.

tujących na nich materiałów, które mogłyby posłużyć do ewentualnego pozyskania w charakterze agenta lub informatora.

Ostatecznie zapadła decyzja, że w każdej gminie powiatu gostyńskiego ma być ulokowany przynajmniej jeden informator. Spośród kandydatów w gminie Gostyń wstępnie wytypowano dwie osoby. Byli to: Edward Aplecionek i Bronisław Prałat. Pierwszy z nich do września 1939 roku zamieszkiwał w województwie wileńskim. Po klęsce wrześniowej przebywał na terenie ZSRR, w 1942 roku wstąpił do armii generała Andersa, z którą przez Syrię, Persję, Palestynę przedostał się do Europy. W 1945 roku w stopniu plutonowego przebywał w Niemczech, skąd w 1946 roku wrócił do kraju i podjął pracę w Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” jako magazynier. Mieszkał w Gostyniu przy ul. Zielonej 21. Drugi kandydat na informatora dosłużył się stopnia plutonowego. Wziął udział w kampanii wrześniowej, dostał się do niewoli i przebywał w Niemczech i Austrii. Po oswobodzeniu w 1945 roku został wcielony do szeregów 5. Dywizji Piechoty, wchodzącej w skład II. Korpusu. W 1947 roku wrócił do kraju, zamieszkał w Daleszynie i podjął pracę w Wydziale Rolnictwa Starostwa Powiatowego w Gostyniu.

Mimo operacyjnych wysiłków obie te osoby uniknęły oficjalnego werbunku. Dlaczego? Otóż na przeszkodzie stanął fakt przyjęcia ich w szeregi PZPR. Prawdopodobnie obaj, widząc zainteresowanie swoją osobą ze strony funkcjonariuszy UB, podjęli decyzję wstąpienia w szeregi partii komunistycznej. Trudno stwierdzić, czy była to świadoma decyzja czy też zbieg okoliczności. Oficjalnie funkcjonariusze UB nie mogli pozyskiwać do współpracy członków PZPR. Kierownictwo gostyńskiej bezpieki, wobec trudności w pozyskiwaniu agentury ze środowiska byłych żołnierzy PSZ na Zachodzie, postanowiło posilkować się informatorami z innych środowisk.

Do rozpracowania Piotra Laurentowskiego starano się wykorzystać informatora o pseudonimie „Marian”, który wcześniej uczestniczył w rozpracowaniu obiektywnym o nazwie „Repatriacja”. Kim był informator „Marian”? Trudno ustalić personalia tej osoby. Z raportów PUBP w Gostyniu wynika, że został zwerbowany do współpracy w kwietniu 1951 roku przez PUBP w Krotoszynie. Miał około 50 lat, wykształcenie średnie, służył w armii gen. Andersa w stopniu porucznika. Po zakończeniu wojny wrócił do kraju i osiadł na terenie powiatu krotoszyńskiego. Pracował początkowo w Zarządzie Miejskim, a następnie w Rzemieślniczej Spółdzielni Pracy w Krotoszynie i w Gostyniu jako księgowy. Do rozpracowania Laurentowskiego został wytypowany z racji swoich predyspozycji intelektualnych. Miał z nim nawiązać kontakty osobiste i towarzyskie²². Informator nie wykonał jednak zadania, ponieważ w czerwcu 1951 roku przebywał na dwumiesięcznej dele-

²² IPN Poznań 003/134, *Raport nr 7 o przebiegu rozpracowania obiektywnego*. k. 33.

gacji w Zielonej Górze, a po powrocie otrzymał miesięczny urlop wypoczynkowy, który wykorzystał poza terenem powiatu gostyńskiego²³.

Kolejną osobą budzącą zainteresowanie PUBP w Gostyniu był Stanisław Wiśniewicz²⁴. Zdołano ustalić, że utrzymuje on „kontakty z wrogim elementem zamieszkałym na terenie Krobi i to z byłymi kupcami oraz ludźmi o poglądach sanacyjnych, z którym to elementem może uprawiać wrogą działalność”²⁵. Jako przykład takiej działalności podano, że miał zgodzić się na przejęcie swojego prywatnego tartaku i warsztatu stolarskiego przez Spółdzielnię Budowlaną pod warunkiem pozostania kierownikiem tej firmy. Zarzucano mu także, że chciał narazić spółdzielnię na koszt, gdyż domagał się naprawy zdewastowanego zakładu (chodziło o 200 000 złotych)²⁶.

Czasami przypadek sprawiał, że do UB wpływały donosy na żołnierzy PSZ na Zachodzie. Pochodziły one od informatorów zaangażowanych w realizację innych spraw obiektowych dotyczących przeszłości wojennej mieszkańców Gostynia. Tak między innymi wynika z doniesienia agenturalnego z 6 listopada 1951 roku informatora o pseudonimie „Podkowa”. Zawiadomił on referenta Stefana Krzyżostaniaka, że w fabryce mebli w Gostyniu pracuje stolarz Władysław Cieślowski, który powrócił do kraju w 1946 roku z Włoch, gdzie służył w armii Andersa. Donos ten właściwie był skierowany przeciwko mieszkańcowi Gostynia z ulicy Juliana Marchlewskiego o nazwisku Ratajczak. Miała go w 1950 roku odwiedzić rodzina z Francji²⁷. Kolejna informacja „Podkowy” dotyczyła tzw. szeptanej propagandy. Przytoczył on usłyszaną rozmowę w zakładowej toalecie na temat złej sytuacji gospodarczej kraju. Opinię wyrazili: Władysław Cieślowski, Władysław Burdajewicz i Kazimierz Latosiński. „Podkowa” dodał, że Cieślowski walczył pod Monte Cassino²⁸.

Inwigilacja środowiska byłych żołnierzy PSZ spowodowała, że wzrastała wśród nich nieufność do nowych władz. Wielu repatriantom uniemożliwiono kontynuowanie kariery zawodowej, utrudniano uzyskanie wyższych

²³ IPN Poznań 003/134, *Raport nr 8 o przebiegu rozpracowania obiektowego*, k. 36.

²⁴ Tamże, *Wyciąg z karty Ewidencyjnej Rejonowej Komendy Uzupelnień w Rawiczu*. Stanisław Wiśniewicz, syn Tomasza, urodzony 1 kwietnia 1910 roku w Krobi, narodowości polskiej, z wykształcenia budowlaniec, ukończył 6 klas gimnazjum i Państwową Szkołę Budownictwa w Lesznie, w wojsku Szkołę Podchorążych Rezerwy w Jarocinie w 1932 roku oraz kurs Oficera Żywności, od 1 do 17 września 1939 roku w 25. Ośrodku Zapasowym w Kielcach i Krośnie, internowany na Węgrzech. W kwietniu 1940 roku przedostał się do PSZ w Anglii. 1 stycznia 1945 roku został mianowany na stopień porucznika i zatwierdzony na stanowisko oficera żywnościowego w dowództwie wojsk w Anglii, w maju 1946 roku zwolniony z wojska, powrócił do kraju. k. 84.

²⁵ Tamże, k. 28.

²⁶ Tamże, *Raport nr 8 o przebiegu rozpracowania obiektowego*, k. 36.

²⁷ Tamże, *Doniesienie agenturalne z dnia 6.11.1951 r.*, k. 97.

²⁸ Tamże, *Doniesienie agenturalne z dnia 6.11.1951 r.*, k. 98.

stanowisk w miejscach pracy. Represjonowano ich i zarzucano współpracę z wywiadem brytyjskim czy prowadzenie działalności antypaństwowej. Z powyższych powodów znaczna część byłych żołnierzy PSZ pozostała na emigracji. W latach 1945–1947 do repatriacji zgłosiło się zaledwie 1 202 oficerów i 82 456 szeregowych. Ponad 90% zdemobilizowanych oficerów i około 50% szeregowych zdecydowało się na osiedlenie w państwach Europy Zachodniej, świadomie rezygnując z powrotu do ojczyzny²⁹. Okazało się, że przepuszczenia tych osób nie były bezpodstawne.

ANEKS³⁰

Tabela 1.

Wykaz oficerów, podoficerów i żołnierzy, którzy służyli w latach 1939-1947 w Polskich Siłach Zbrojnych za granicą, a obecnie zamieszkują na terenie powiatu gostyńskiego³¹

Lp.	Nazwisko i imię	Imię ojca	Stopień wojskowy	Gdzie pełnił służbę	Miejsce zamieszkania
1	Minkiewicz Zenon	Ludwik	Kapitan	PSZ Anglia	Gostyń, ul. Sądowa 5
2	Laurentowski Piotr	Bolesław	Kapitan	Armia Polska Francja i Anglia	Gostyń, ul. Wolności 101
3	Wiśniewicz Stanisław	Tomasz	Porucznik	Armia Polska w Anglii	Krobia
4	Wienczek Jan	Piotr	Chorąży	II Korpus PSZ Włochy	Gostyń, ul. Kolejowa 30
5	Kaczmarek Franciszek	Paweł	Kapral	Anglia I Korpus K.U.	Smolice
6	Wendzonka Franciszek	Jan	Kapral	Francja Armia Sikorskiego	Szelejewo
7	Kostrzewa Leon	Wawrzyn	Kapral	II Korpus Włochy	Piaski
8	Aplecionek Edward	Mikołaj	Plutonowy	Anglia I Korpus	Gostyń, ul. Zielona 1
9	Bogdaszewski Leon	Józef	Plutonowy	Anglia I Korpus, 303 D.L.	Gostyń, ul. Wolności 1
10	Szkudlarek Józef	Władysław	Ogniomistrz	Włochy II Korpus	Żytowiecko

²⁹ A. Marcinkiewicz, *Akta dotyczące żołnierzy PSZ na Zachodzie w zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie*, s. 144. Artykuł dostępny jest pod adresem: <http://bit.ly/2Fz3V03> [dostęp: 18 stycznia 2018 roku].

³⁰ W przedruku materiałów zamieszczonych w aneksie zachowano oryginalną formę językową.

³¹ IPN Poznań 003/134 t. 1, *Teczka obiektowa kryptonim „Tobruk”*, k. 48.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię ojca	Stopień wojskowy	Gdzie pełnił służbę	Miejsce zamieszkania
11	Maćkowiak Józef	Jan	Kapral	Włochy II Korpus	Pudliszki
12	Lipowicz Stanisław	Antoni	Kapral	Anglia I Korpus	Poniec
13	Cierniak Jan	Jan	Plutonowy	Anglia K.U.	Strumiany
14	Mikołajczyk Stanisław	Franciszek	Kapral	Włochy II Korpus	Krobia
15	Prałat Bronisław	Stanisław	Plutonowy	Włochy II Korpus	Daleszyn
16	Baisert Stanisław	Augustyn	Plutonowy	Niemcy I Korpus Pancerny	Gostyń

Tabela 2.

Spis żołnierzy, którzy powrócili z Armii Andersa i zamieszkują w powiecie Gostyń³²

Lp.	Stopień	Nazwisko imię	Rok ur.	Powrócił zagr.	Miejsce zamieszkania
1	Szeregowy	Mardas Stanisław s. Mikołaja	1908	12 Komp. Sanitr V.D.P. Szkocja	Skoraszewice
2	Szeregowy	Skoweński Jerzy s. Heleny	1907	II Korp. Andersa	Czeluścin
3	Szeregowy	Konury Jan s. Stanisława	1924	Armia Francuska	Domachowo
4	Szeregowy	Sikorski Franciszek s. Marcina	1899	1 Bat.P.Lek. Armia Angielska	Skoraszewice
5	Szeregowy	Kurzawa Bolesław s. Andrzeja	1910	Armia Francuska 12 D.S.P.	Borek
6	Szeregowy	Busz Franciszek s. Stanisława	1914	Baon Grenad. Armia Angielska	Sułkowice
7	Szeregowy	Jackowiak Józef s. Stefana	1912	4 Dyw. Piechoty Armia Angielska	Poniec
8	Szeregowy	Leśniewicz Henryk s. Stefana	1917	6 W.P. Armia Angielska	Borek
9	Kapral	Przybylski Jan s. Ambrożego	1908	1 Bryg. Grenad. Armia Angielska	Pasierby
10	Strzelec	Buława Jan, s. Jana	1927	Warsz. Baon st. Armia Angielska	Pępowo
11	St. marynarz	Kaliski Władysław s. Franciszka	1911	Mar. Wojenna Angielska	Piaski
12	Kapral	Nowak Ignacy	1902	Armia Polska w Anglii	Gogolewo
13	Plutonowy	Stachowiak Jan s. Wojciecha	1905	II Baon Wart. II Korpus Andersa	Bączylas

³² Tamże, k. 49-51.

Lp.	Stopień	Nazwisko imię	Rok ur.	Powrócił zagr.	Miejsce zamieszkania
14	Strzelec	Wojtkowiak Walenty s. Walentego	1913	II Korpus Andersa	Gostyń
15	St. sierżant	Szczepaniak Antoni s. Szymona	1909	Obóz W.P. Francja	Piaski
16	Strzelec	Gościniak Franciszek s. Franciszka	1904	II Korpus Andersa	Piaski
17	Sanit.	Chałupniczak An c. Jana	1918	9 W.S.K.Ar.P. w Anglii	Bruczków
18	Szeregowy	Szreiber Edward s. Antoniego	1918	II Korpus Andersa	Bruczków
19	Szeregowy	Grzebski Czesław s. Jana	1925	II Korpus Andersa	Skoków
20	Szeregowy	Toporowicz Stan. s. Walentego	1910	II Korpus Andersa	Bukownica
21	Saper	Ratajczak Edward s. Jana	1910	II Korpus Andersa	Sułkowice
22	Strzelec	Świdorski Marian s. Ludwika	1924	II Korpus Andersa	Skokówko
23	Szeregowy	Wilczyński Piotr s. Stanisława	1917	A.P. w Anglii	Celestynowo
24	Szeregowy	Radojewski Stefan s. Kazimierza	1913	II Korpus Andersa	Magdalenki
25	Strzelec	Jankowski Kazimierz s. Ludwika	1922	II Korpus Andersa	Poniec
26	St. strzelec	Olsztyński Julian s. Józefa	1909	II Korpus Andersa	Piaski
27	Strzelec	Baranowski Stanisław s. Wojciecha	1911	II Korpus Andersa	Posadowo
28	Szeregowy	Wycisk Franciszek s. Wawrzyna	1898	II Korpus Andersa	Smolice
29	Strzelec	Stachowiak Franciszek s. Walentego	1918	II Korpus Andersa	Smolice
30	Szeregowy	Kniaz Antoni s. Jana	1922	II Korpus Andersa	Kowalewo
31	Szeregowy	Mróz Jan s. Antoniego	1923	II Korpus Andersa	Bolesławowo
32	St. strzelec	Prałat Franciszek s. Stanisława	1914	II Korpus Andersa	Daleszyn
33	Szeregowy	Konieczny Józef s. Antoniego	1911	II Korpus Andersa	Florenki
34	Szeregowy	Grzelczak Franciszek s. Franciszka	1918	II Korpus Andersa	Krobia
35	Strzelec	Juskowiak Stanisław s. Piotra	1923	II Korpus Andersa	Gostyń
36	Plutonowy	Dawidziński Wacław s. Stanisława	1902	II Korpus Andersa	Borek
37	St. sierżant	Piotrowiak Ludwik s. Leona	1903	II Korpus Andersa	Poniec

Lp.	Stopień	Nazwisko imię	Rok ur.	Powrócił zagr.	Miejsce zamieszkania
38	St. sierżant	Zygmunt Franciszek s. Tomasza	1912	II Korpus Andersa	Pudliszki
39	Sierżant	Grzegorzewski Władysław s. Jana	1901	II Korpus Andersa	Drzewce
40	Strzelec	Rytter Kazimierz s. Michała	1927	II Korpus Andersa	Gostyń
41	Sierżant	Żychlewicz Ignacy s. Wawrzyna	1901	II Korpus Andersa	Poniec
42	Plutonowy	Cieślewski Władysław s. Jakuba	1905	II Korpus Andersa	Gostyń
43	Strzelec	Rabelka Teofil s. Antoniego	1926	II Korpus Andersa	Skoków
44	St. strzelec	Smyczyński Władysław	1916	II Korpus Andersa	Krzyżanki
45	St. strzelec	Turek Stanisław s. Franciszka	1911	II Korpus Andersa	Smolice
46	St. ognio- mistrz	Filipowski Antoni s. Jana	1900	II Korpus Andersa	Pudliszki
47	Plutonowy	Konieczny Ignacy s. Wincentego	1899	II Korpus Andersa	Szelejewo
48	Szeregowy	Wolsztyniak Antoni s. Antoniego	1909	II Korpus Andersa	Zygmuntowo
49	Plutonowy	Dębczyński Bernard s. Piotra	1909	II Korpus Andersa	Poniec
50	St. strzelec	Bura Jan s. Franciszka	1908	II Korpus Andersa	Żychlewo
51	Szeregowy	Ratajczak Franciszek s. Ignacego	1926	II Korpus Andersa	Kosowo
52	Kapral	Klimaszewski Jan s. Adolfa	1917	II Korpus Andersa	Gostyń
53	Bombardier	Kluczyński Franciszek s. Michała	1917	II Korpus Andersa	Stężycza
54	St. strzelec	Łuczak Franciszek s. Stanisława	1908	II Korpus Andersa	Ludwinowo
55	St. strzelec	Duda Walenty s. Walentego	1914	II Korpus Andersa	Krobia
56	Strzelec	Franciszek Andrzejewski s. Sylwestra	1908	II Korpus Andersa	Krobia
57	Szeregowy	Sobkowiak Stanisław s. Lebna	1917	II Korpus Andersa	Stankowo
58	Szeregowy	Sobkowiak Jan s. Leonarda	1924	II Korpus Andersa	Stankowo
59	Szeregowy	Serek Franciszek s. Wawrzyna	1903	II Korpus Andersa	Skoków
60	Kapral	Kulawski Stanisław s. Franciszka	1910	II Korpus Andersa	Czeluścin
61	Bombardier	Czerwiński Sylwester s. Władysława	1905	II Korpus Andersa	Smolice

Lp.	Stopień	Nazwisko imię	Rok ur.	Powrócił zagr.	Miejsce zamieszkania
62	Kanonier	Szymczak Stanisław s. Stanisława	1913	II Korpus Andersa	Strzelce Małe
63	Sierżant	Mucha Stefan s. Józefa	1904	II Korpus Andersa	Gostyń
64	Szeregowy	Latos Stanisław s. Franciszka	1927	II Korpus Andersa	Gostyń
65	Sierżant	Półczyk Walenty s. Walentego	1901	II Korpus Andersa	Poniec
66	Szeregowy	Kunisz Władysław s. Franciszka	1900	II Korpus Andersa	Śmiłowo

Tabela 3.

*Ewidencja do K.W. rozpracowania obiektowego kryptonim „Tobruk”
Ref. I P.U.B.P. Gostyń³³*

Lp.	Imię i nazwisko	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Informacje o przebiegu służby w PSZ (stopień, formacja wojskowa)
1	Piotr Laurentowski ³⁴	22.7. 1899	Poniec	Gostyń ul. Wolności 101	Kapitan. Przebywał w Rumunii, Francji, Anglii. Do Polski wrócił w 1946 r. Bibliotekarz w Powiatowej Bibliotece w Gostyniu
2	Stanisław Wiśniewicz	1.4. 1910	Krobia	Krobia	Porucznik, przebywał na Węgrzech, we Francji i w Anglii. Do Polski wrócił w 1946 r. Właściciel przedsiębiorstwa budowlanego
3	Zenon Minkiewicz ³⁵	22.2. 1900	Porozów, pow. Zdółbunów,	Gostyń ul. Sądowa 5	Kapitan, przebywał na Węgrzech, we Francji, Szwajcarii i Anglii.

³³ Tamże, k. 55-63.

³⁴ Biogram Piotra Laurentowskiego znajduje się na stronie internetowej Muzeum w Gostyniu <http://bit.ly/2Fz37Iz> [dostęp: 18 stycznia 2018 roku].

³⁵ Tamże, *Wyciąg z Karty Ewidencyjnej Rejonowej Komendy Uzupelnień w Rawiczu* k. 129. Minkiewicz Zenon, syn Ludwika, urodzony 22 lutego 1908 roku w miejscowości Porozów, województwo wołyńskie, narodowości polskiej. Wykształcenie cywilne: matura w 1931 roku, wykształcenie wojskowe: Szkoła Podchorążych Piechoty w Komorowie w 1933 roku, uczestnik wojny obronnej w 1939 roku w szeregach 44. pułku piechoty jako dowódca kompanii strzeleckiej. W październiku 1939 roku przez Słowację przedostał się na Węgry. Od 25 stycznia 1940 roku do 20 czerwca 1940 roku dowódca plutonu w szkole podoficerskiej na terenie Francji. Od 20 czerwca 1940 roku do 5 stycznia 1945 roku internowany w Szwajcarii jako żołnierz 4. pułku piechoty 2. Dywizji Piechoty. Od 5 stycznia 1945 roku do 1 listopada 1946 roku dowódca kompanii broni towarzyszącej 24. batalionu piechoty, wchodzącej w skład 8. Brygady Piechoty. Odznaczony Krzyżem Walecznych i 7 odznaczeniami francuskimi. W Gostyniu mieszkał przy ul. Sądowej nr 5., k. 156.

Lp.	Imię i nazwisko	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Informacje o przebiegu służby w PSZ (stopień, formacja wojskowa)
			woj. wołyńskie		Do Polski wrócił w 1946 r. Pracował jako referent handlowy
4	Jan Więcek	21.12.1900	Szelejewo	Gostyń ul. Kolejowa 30	Chorąży, przebywał na Litwie, w ZSRR. W 1942 r. wraz z II Korpusem wymaszerował do Iranu, Palestyny, Włoch oraz Anglii. Do Polski wrócił w 1947 r.
5	Bronisław Prałat	12.12.1912	Recklinghausen	Daleszryn	Plutonowy. W czasie okupacji przebywał na robotach w Niemczech, od 1944 r. w szeregach Armii Polskiej na Zachodzie. Pracownik Starostwa Powiatowego w Gostyniu
6	Edward Aplecionek	14.12.1915	Mosarz pow. Postawy, woj. wileńskie	Gostyń, ul. Zielona 21	Walczył we Francji i Anglii. Pracował jako magazynier w Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Gostyniu
7	Franciszek Prałat	29.03.1914	Niemcy	Daleszryn	Podoficer, w czasie okupacji przebywał na robotach w Niemczech, od 1945 r. w szeregach II Korpusu. Pracował na gospodarstwie ojca
8	Stanisław Klupczyński	20.01.1907	Stężycza	Stężycza	Szeregowy II Korpusu, przebywał w ZSRR, Iranie, Palestynie, Włoszech i Anglii. Pracował na roli w Stężycy
9	Walenty Wojtkowiak	2.02.1913	Gostyń	Gostyń ul. 3 Maja 156	W czasie okupacji przebywał w Niemczech, później we Włoszech. Pracował w radiowęźle jako mechanik
10	Stanisław Sobkowiak	28.08.1917	Stankowo	Stankowo	W czasie okupacji przebywał na robotach w Austrii, od 1945 r. w szeregach II Korpusu. Pracował na roli w Stankowie

Lp.	Imię i nazwisko	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Informacje o przebiegu służby w PSZ (stopień, formacja wojskowa)
11	Jan Sobkowiak	10.11.1924	Stankowo	Stankowo	W 1944 r. wywieziony na roboty do Austrii, w 1945 r. wcielony w szeregi II Korpusu na terenie Włoch. Pracował na roli w Stankowie
12	Stanisław Juskowiak	29.04.1923	Gostyń	Gostyń ul. Wolności 44	W czasie okupacji wywieziony na roboty do Niemiec, w 1945 r. wcielony w szeregi II Korpusu. Do kraju wrócił w 1947 r. Pracował jako robotnik w Hucie Szkła w Gostyniu
13	Wacław Krzyżyński	6.01.1917	Bochum (Niemcy)	Gostyń, ul. Kolejowa 20	W czasie okupacji wywieziony na roboty do Niemiec, w 1945 r. wcielony w szeregi II Korpusu. Do kraju wrócił w 1947 r. Pracował we własnym warsztacie
14	Franciszek Wędzonka	9.10.1906	Gostyń	Szelejewo	Kapral, walczył we Francji, przebywał w niewoli niemieckiej do 1944 r., następnie żołnierz II Korpusu. Pracował jako robotnik rolny na majątku w Szelejewie
15	Ignacy Konieczny	22.01.1899	Smogorzewo	Szelejewo	Sierżant. W czasie wojny przebywał na terenie ZSRR, następnie w Iranie, Palestynie i we Włoszech. W 1947 r. wrócił do kraju. Pracował na własnym gospodarstwie rolnym
16	Antoni Szczepaniak	16.05.1909	Niemcy	Piaski	Starszy strzelec. W czasie wojny we Francji, Szwajcarii, Anglii. Do kraju wrócił w 1946 r., zamieszkał w Piaskach
17	Stanisław Szymczak	26.04.1913	Strzelce Małe	Strzelce Małe	W czasie okupacji przebywał w Niemczech od 1944 r., żołnierz II Korpusu. Pracował na własnym gospodarstwie w Strzelcach Małych

Lp.	Imię i nazwisko	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Informacje o przebiegu służby w PSZ (stopień, formacja wojskowa)
18	Piotr Wilczyński	29.06.1917	Celestynowo	Celestynowo	W czasie wojny wywieziony do Austrii, od 1945 r. w szeregach II Korpusu, do Polski wrócił z Anglii w 1946 r. Pracował na własnym gospodarstwie
19	Teofil Rebelka	8.03.1926	Skoków	Skoków	W czasie wojny wywieziony do Austrii, od 1945 r. w szeregach II Korpusu, do Polski wrócił w 1947 r.
20	Jan Mróz	23.07.1923	Bolesławowo	Bolesławowo	W czasie wojny wywieziony w 1944 r. do Austrii, od 1945 r. w szeregach II Korpusu, do Polski wrócił w 1947 r. Pracował na roli w Bolesławowie
21	Kazimierz Pietryga	2.03.1912	Westfalia	Borek ul. Zielona 4	Plutonowy. W czasie okupacji przebywał we Francji i walczył w ruchu oporu. W 1944 r. wcielony w szeregi II Korpusu. Powrócił do Polski w 1947 r. Pracował na własnym gospodarstwie rolnym w Borku Wlkp.
22	Czesław Grzemski	19.07.1925	Skoków	Skoków	W czasie okupacji przebywał w Niemczech, od 1945 r. żołnierz II Korpusu. Powrócił do Polski w 1946 r. Pracował na gospodarstwie ojca w Skokowie
23	Marian Świdurski	6.04.1924	Skokówko	Skokówko	W czasie okupacji przebywał w Niemczech od 1945 r. żołnierz II Korpusu. Powrócił do Polski w 1946 r. Pracował na roli w Skokówku
24	Anna Hałupniczak	3.04.1918	Bruczków	Bruczków	W czasie okupacji w Niemczech, sanitariuszka 1 Dywizji Pancerniej gen. Maczka. Do Polski powróciła w 1946 r.
25	Stanisław Kulawski	16.04.1910	Kamlichowo pow. Krotoszyn	Czełuścin	Podoficer, w czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa, do Polski wrócił w 1947 r. Pracował w PKP w Kobylinie

Lp.	Imię i nazwisko	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Informacje o przebiegu służby w PSZ (stopień, formacja wojskowa)
26	Franciszek Kaczmarek	28.02.1906	Potarzyca	Smolice	Kapral, w czasie okupacji w Niemczech, w 1945 r. w szeregach Kompanii Uzupelniającej nr 1, wrócił w 1946 r., członek PZPR, nauczyciel
27	Wawrzyn Wycisk	10.08.1898	Zdzietawy, pow. Gostyń	Smolice	Szeregowy, w czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa. Do Polski wrócił w 1947 r. Pracował jako robotnik leśny
28	Franciszek Sikorski	30.10.1899	Karzec	Skoraszewice	W czasie okupacji w niewoli we Francji, później w szeregach 1 Dywizji Pancerniej gen. Maczka. Do Polski wrócił w 1946 r.
29	Jerzy Skowroński	20.02.1907	Czeluścin	Czeluścin	W czasie okupacji w niewoli niemieckiej, od 1944 r. w II Korpusie. Do Polski wrócił w 1945 r.
30	Stefan Radajewski	30.07.1912	Magdalenki	Magdalenki	Od 1943 r. na robotach w Niemczech, od 1944 r. w szeregach II Korpusu. Do Polski wrócił w 1947 r.
31	Franciszek Zygmunt	10.11.1902	Berlin	Pudliszki	Podoficer, w czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa. Do Polski wrócił w 1947 r. Pracował jako elektromonter w Państwowej Fabryce Konserw w Pudliskach
32	Stanisław Mikołajczak	13.09.1911	Krobia Stara	Krobia	Kapral. W czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa. Do Polski wrócił w 1947 r. Pracował jako robotnik w Państwowej Fabryce Konserw w Pudliskach
33	Józef Maćkowiak	16.03.1910	Pudliszki	Pudliszki	Kapral. W czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa. Do Polski wrócił w 1946 r. Pracował jako robotnik w Państwowej Fabryce Konserw w Pudliskach, członek PZPR

Lp.	Imię i nazwisko	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Informacje o przebiegu służby w PSZ (stopień, formacja wojskowa)
34	Walenty Duda	10.02.1914	Niemcy	Krobia	Starszy szeregowy. W czasie okupacji w niewoli niemieckiej, służył w Armii gen. Andersa. Do Polski wrócił w 1947 r., pracował jako robotnik
35	Jan Bura	19.04.1908	Bukówiec	Żychlewo	Starszy strzelec. W czasie okupacji przez Węgry, Syrię wstąpił do II Korpusu. Do Polski wrócił w 1947 r., pracował jako kołodziej
36	Edward Ratajczak	6.10.1910	Sułkowice	Sułkowice	W czasie okupacji w niewoli niemieckiej, od 1945 r. w II Korpusie. Do Polski wrócił w 1946 r., pracował jako rolnik
37	Stanisław Toporowicz	31.10.1910	Bukownica	Potarzyca	Starszy strzelec. W czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa. Do Polski wrócił w 1946 r., pracował na roli
38	Franciszek Grzelczak	2.09.1918	Krobia	Krobia ul. Kolejowa 3	Od 1943 r. w Niemczech, od 1944 r. w II Korpusie. Do Polski wrócił w 1947 r. Pracował jako robotnik
39	Stanisław Baranowski	6.11.1911	Sułkowice	Posadowo	W czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa. Do Polski wrócił w 1947 r. Pracował jako murarz
40	Franciszek Busz	25.05.1914	Sułkowice	Sułkowice	W czasie okupacji w niewoli niemieckiej, od 1944 r. w szeregach PSZ. Do Polski wrócił w 1946 r., pracował na roli
41	Józef Konieczny	15.02.1911	Dębina	Florynki	W czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa. Do Polski wrócił w 1947 r., pracował jako robotnik rolny na majątku
42	Antoni Wolsztyniak	8.05.1909	Kobylin	Zygmuntowo	W czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa. Do Polski wrócił w 1947 r., pracował jako robotnik rolny na majątku

Lp.	Imię i nazwisko	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Miejsce zamieszkania	Informacje o przebiegu służby w PSZ (stopień, formacja wojskowa)
43	Ignacy Nowak	27.07.1902	Smolice	Gogolewo	Kapral. W czasie okupacji w Rumunii i Francji, służył w 1 Dywizji Pancerniej gen. Maczka. Do Polski wrócił w 1946 r., członek PZPR, pracował na majątku
44	Walenty Polczyk	21.01.1906	Poniec	Poniec	Sierżant. W czasie okupacji na Węgrzech i we Francji, następnie w Syrii, żołnierz II Korpusu. Do Polski wrócił w 1947 r., pracował dorywczo jako robotnik, znał język niemiecki, angielski, francuski
45	Ignacy Żychlewicz	16.07.1901	Żytowiecko	Poniec	Sierżant. W czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa. Do Polski wrócił w 1947 r., pracował jako młynarz
46	Bernard Dobczyński	16.04.1905	Poniec	Poniec	Plutonowy. W czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa. Do Polski wrócił w 1947 r., pracował jako piekarz
47	Stanisław Lipowicz	5.05.1912	Poniec	Poniec	Kapral, w czasie okupacji w Niemczech na przymusowej pracy, następnie w II Korpusie. Do Polski wrócił w 1946 r., pracował jako kupiec
48	Jan Stachowiak	21.12.1905	Żytowiecko	Żytowiecko	W czasie okupacji w niewoli niemieckiej, od 1944 r. w II Korpusie. Do Polski wrócił w 1946 r., pracował na roli
49	Władysław Kunysz	16.04.1900	Ludwikowo	Śmiłowo	W czasie okupacji na terenie ZSRR, później w Armii Andersa. Do Polski wrócił w 1947 r. Pracował na roli